

PLADS TIL FLERE DIAGNOSEBØRN

Stadig flere børn får diagnoser og forlader børnehaven for at begynde en tilværelse i specialregi. Specialområdet vokser, selvom den pædagogiske forskning viser, at mange diagnosebørn vil få bedre fremtidsmuligheder i et inkluderet forløb i en almindelig børnehave.

Af Camilla Mehlsen / Foto: iStockphoto

I de fleste vestlige lande sker der i disse år en eksplosion i antallet af børn, som får en psykiatrisk diagnose. Der er dog store nationale forskelle på, om diagnosebørn bliver i eller forlader den almindelige vuggestue, børnehave eller skole.

Hvis vi sammenligner de nordiske lande, har Danmark rekord i at udskille børn til specialområdet. Hvorfor og hvad skal vi gøre ved udviklingen? Børn & Unge Forskning har mødt Tine Basse Fisker, som forsker i inklusion og diagnosticering.

Hvordan har diagnosticering af små børn udviklet sig i Danmark i de sidste 10-20 år?

“Der er sket en voldsom stigning. Man opgør ikke tallene minutvist på, om der er tale om førskolebørn, men der er sket en stigning af ADHD-børn på 264 % inden for de seneste 10 år. ADHD bliver typisk stillet i de første skoleår. Aspergers syndrom bliver typisk også først stillet i skolen. Autismediagnosen bliver derimod hyppigere stillet i børnehaven, for disse børns symptomer er ofte mere påfaldende, og der bliver derfor taget hånd om barnet tidligere. Autismediagnosen er også steget, men jeg ved

ikke præcis, hvor mange det drejer sig om på børnehaveområdet. Men vi ved, at udskillelsen af børn til specialbørnehaver er i voldsom stigning.”

Hvordan kan det være, at vi i Danmark skiller flere ud, når det er svimlende dyrt at satse på specialbørnehaver og specialundervisning?

“I løbet af de sidste 10 år er der lavet nogle økonomiske dispositioner på børneområdet, som vi nu ser nogle voldsomme konsekvenser af. Vi har i mange år skåret ned på normeringen af voksne i børnehaver og vuggestuer. Vi ved fra forskningen i udviklingspsykologi, at jo mindre voksenkontakt børn har, jo mere urolig, uopmærksom og forstyrrende adfærd udvikler de. Vi har ikke nogen målinger af, hvad det generelle uroniveau i børnehaven var for 15 år siden, men jeg er sikker på, at hvis vi kunne lave sådan en måling af støj- og uroniveauet for 15 år siden og i dag, så ville vi se, at der er et generelt øget niveau af uro, simpelthen fordi der er færre voksne, og der er mindre plads.”

Hvad betyder uroen?

“Det øgede uroniveau betyder, at når der så er noget med Peter, som virkelig

er forstyrrende og hænger i gardinerne, så er det rigtigt svært at rumme ham. Børnehaven kunne måske godt rumme Peter for 15 år siden, for der var mere overskud i personalegruppen, og der var ikke den samme uro i hele børnegruppen generelt. Så vi ser, at problemerne forskyder sig. Af forskellige grunde må vi formode, at der kommer flere urolige børn. Og mere uro gør, at der ikke er plads til dem, der er meget urolige, så de bliver skilt ud til specialforanstaltninger. Og den øgede uro forplanter sig til skoleområdet. Det er derfor, at flere lærere oplever stigende uro i klasserne.”

Hvis børnene havde haft mere voksenkontakt i børnehaven og vuggestuen, ville de så være mindre urolige i skolen?

“Det ville nogle af børnene sandsynligvis være. Og de voksne ville have mere overskud til at tage sig af dem, der var mere urolige end gennemsnittet. Men i dag er de voksne skåret så meget ned i tid, at der ikke er overskud.”

Hvis vi ser på udviklingen med økonomiske briller, er det vel alt andet lige dyrere at udskille end at inkludere. Hvorfor udskiller vi i Danmark væsentligt flere børn sammenlignet med vores nabolande?

“For det første tror jeg ikke, at der er nogen kommunalpolitikere, der har haft viden om konsekvenserne. Det er også svært at lave en klinisk costbenefitanalyse af, hvor smertegrænsen skal være, for at udgiften til specialområdet ikke bliver for høj i forhold til normalområdet. Men vægtskålen er helt klart tippet nu, så specialområdet vejer tungt.

Det betyder ikke, at inklusion er svaret på de økonomiske problemer: Inklusion koster også, og når det skal gøres ordentligt – og det skal det, for at det giver pædagogisk og udviklingsmæssigt mening – så koster det sandsynligvis næsten lige så meget, som det vi gør i dag. Forskellen ligger i, hvad vi får for de penge. Det er meget interessant, at man slet ikke har de økonomiske diskussioner i andre nordiske lande. Det skyldes sandsynligvis, at man her inkluderer langt flere børn. De får hyppigere støtte ind i skolen og børnehaven, end vores børn gør, men udgifterne ‘arbejder’ inde i det almene miljø og står derfor ikke som en voldsom post i budgettet.”

Mantraet har længe været inklusion og rummelighed. Målet er den rummelige skole og den rummelige børnehave. Hvordan har inklusionstankegangen udviklet sig?

“Når vi i dag taler om inklusion, så taler vi om, at man skal kunne være en del af fællesskabet. Inklusion betyder mere end bare at være ‘rummet’ eller være

”Mange kommuner håber på, at inklusion kan være et spareredskab, men hvis man skal gøre det ordentligt, er det ikke et spareredskab. Inklusion kan give mere kvalitet for pengene – først og fremmest mere kvalitet for børnenes udvikling.”

Tine Basse Fisker, Ph.d., ekstern lektor ved Institut for Læring, DPU, Aarhus Universitet.

integreret, sådan som man mere talte om det tidligere. Inklusion har fået vind i sejlene i de her år, dels på grund af økonomiske årsager, dels på grund af den pædagogiske forskning, som viser, at nogle af børnene meget sjældent får de optimale fremtidsbetingelser, hvis de bliver ekskluderet. Fra pædagogisk side er der mange røster, der taler om, at inklusion er bedre for den del af børnene, man kan kalde 'højtfungerende'."

Men nogle gange er eksklusion vel eneste løsning. Hvornår er specialbørnehaver en god idé?

"Der er nogle steder, hvor man siger inklusion for enhver pris, og hvor der ikke er nogen specialbørnehaver. Det har også nogle voldsomme konsekvenser for de børn, som er meget dårlige. Man kan diskutere, hvor niveauet skal ligge. I den finske skole er det for eksempel kun 1,4 % af børnene, der går i specialskole. Er det realistisk og ønskværdigt, eller er det bedre, hvis tallet er lidt højere? Det er en lang diskussion, som hvert land må tage stilling til, men de fleste er enige om, at tallet er for højt i dag i Danmark. Der er for mange, der bliver udskilt til specialbørnehaver og specialskoler."

Hvad siger forældre til børn, der får et specialtilbud?

"Nogle forældre ønsker, at deres barn bliver i et inkluderet tilbud. Men der er problemet typisk for få støttetimer. Der kan være nogle situationer, hvor lille Peter får fem støttetimer om ugen – tirsdag og torsdag formiddag. Det siger jo sig selv, at det er fuldstændigt absurd, for hvad så med mandag, onsdag og fredag? Som forælder ryger man tit ud i nogle situationer, hvor man kun kan få tildelt et meget begrænset antal støttetimer, og så bliver konsekvensen, at man tager imod et tilbud om en specialbørnehave."

Forældre oplever det ofte som en stor lettelse, når deres barn kommer hen et sted, hvor barnet rent faktisk bliver forstået. Der er pædagoger med overskud og med forståelse for barnets særlige dysfunktion. De er i stand til at tage hånd om barnet og give det en mere rolig og tryk hverdag. Alt andet lige kan jeg sagtens forstå, at forældre gerne vil have deres børn nogle specielle steder hen. Men når vi maler med den brede pensel, kan vi se, at den rette støtte ind i børnehaven vil sikre nogle af børnenes udviklingsmuligheder bedre."

Så i virkeligheden taler den pædagogiske forskning for, at man tager nogle af midlerne fra specialområdet og giver dem til støttepædagoger i den almene børnehave?

"Ja. Mange kommuner håber på, at inklusion kan være et spareredskab, men hvis man skal gøre det ordentligt, er det ikke et spareredskab. Inklusion kan give mere kvalitet for pengene – først og fremmest mere kvalitet for børnenes udvikling. Det er der, kvaliteten skal måles."

Kan man ikke se det som et spareredskab over en længere periode? Hvis nu der bliver inkluderet flere diagnosebørn i børnehaven, ville der vel også inkluderes flere i skolen?

"Problemstillingen her er, at vores politikere er valgt for en kortere periode. Antallet af unge, der går på førtidspension, når de er 18 år, er steget voldsomt. Det er unge med ADHD og Aspergers syndrom, som står for den primære stigning på dette felt. Det er nogle af de diagnoser, jeg vil pege på, som man med velvilje og viden kan rumme i skolen og på førskoleområdet. En 18-årig, der går på førtidspension, er rigtig dyr for vores samfund. Hvis bare man får én igen-nem, der kan stå på egne ben, er der sparet meget. Men det livslange økonomiske perspektiv er svært at få politikerne til at træffe beslutninger om."

Hvordan ser pædagogerne på inklusion?

"For mange pædagoger er inklusion svært, fordi de ikke har redskaberne til det. Vi ved fra undersøgelser i skolen, at 62 % af lærerne faktisk mener, at vi ekskluderer for få elever. Det er tankevækkende. Det siger noget om, hvor svært det er at rumme de børn, som bliver sendt ud."

Hvad kræver det af pædagoger at arbejde med inklusion?

"Det kræver blandt andet en mental indstilling: fra at tænke individorienteret – at det er Peter, der er noget galt med – til at tænke fællesskabet. Det er et problem, man skal gøre noget ved på fællesskabsniveau."

Og det kræver, at personalegruppen er klædt på til inklusion. Barnet kan ikke bare inkluderes med en studentermidhjælp som støttepædagog. Det skal være en person, der ved, hvad diagnoserne handler om. I de pædagogiske miljøer er der mange rigtig dygtige pædagoger, som kan det pr. intuition. Men der er også en faglig kløft mellem specialbørnehaver og almenbørnehaver. Hvis vi kan få en mere naturlig sammenfletning mellem de

TINE BASSE FISKER

Ph.d., ekstern lektor ved Institut for Læring, DPU, Aarhus Universitet. Hendes ph.d.-afhandling satte fokus på børn med autisme:

'Småbørn i interaktion. En undersøgelse af socialt udviklings-potentiale og muligheder for interaktion for småbørn med autisme i forskellige pædagogiske og organisatoriske miljøer'.

Tine Basse Fisker er desuden en flittigt benyttet foredragsholder.

STORE GEOGRAFISKE FORSKELLE PÅ DIAGNOSEBØRN

Ifølge lektor Tine Basse Fisker er der store regionale forskelle på, hvor hyppigt psykiatriske diagnoser som ADHD og autisme forekommer blandt børn i Danmark. Der findes ikke præcise regionale tal på området, men eksempelvis har Rudersdal Kommune noget nær landsrekord i antallet af ADHD-børn.

Hvis man sammenligner antallet af danske børn i specialskoler med tal fra nabolandene, viser det sig, at Danmark har mange flere børn i specialskoler end Finland og Sverige. Til gengæld bruger Finland og Sverige flere ressourcer på specialstøtte i de almindelige tilbud. I Danmark går 20 % af udgifterne til skolen til specialområdet, det vil sige 12 milliarder kr. af folkeskolens samlede på 60 milliarder kr.

Specialforanstaltninger	Specialstøtte i normalforanstaltninger
Danmark: 5,6 %	14,3 %
Finland: 1,4 %	24 %
Sverige: 2,5 %	15-20 %

Kilder: 'Specialundervisning i folkeskolen – veje til en bedre organisering og styring', juni 2010.
'Redegørelse om udviklingen på specialundervisningsområdet efter kommunalreformen', juni 2008.

Ifølge Tine Basse Fisker er det meget sandsynligt, at en tilsvarende fordeling gør sig gældende på førskoleområdet, det vil sige at flere danske børn går i specialbørnehaver sammenlignet med Finland og Sverige. Ingen har dog foretaget beregninger på området i Danmark. Det betyder i praksis, at danske diagnosebørn i højere grad udskilles:

“Normalt er det sådan, at går man i en specialbørnehave, så fortsætter man i specialskole, og så bliver man faktisk der gennem stort set hele sin skolegang. Det er meget sjældent, at et barn går fra specialbørnehave til en almindelig skole. Nogle specialskoler har et samarbejde med en lokal folkeskole og arbejder succesfuldt med at få inkluderet de børn, som kan magte det,” siger Tine Basse Fisker.

to vidensområder, vil vi kunne udnytte ressourcerne langt bedre.”

Hvordan skal den kløft overvindes?

“Vi skal først og fremmest udnytte den viden, specialpædagogerne har, i almenbørnehaverne. De skal ud i de almindelige børnehaver og formidle deres viden. I de almindelige børnehaver kan pædagoger blive forskrækkede over ord som struktur og rammer, fordi vi i Danmark sandsynligvis er det land i verden, der har ført begrebet 'fri leg' længst ud. Men struktur kan bare betyde, at børnene ved, hvad de skal lave i løbet af dagen – at nu er der samling, nu er der frokost, nu er det en tur ud på legepladsen. Der er ingen tvivl om, at rigtig mange af vores børn, både i børnehaven og skolen, vil have stor gavn af mere struktur og tydeligere regler og rutiner.”

Hvilke børn tænker du på?

“Det er ikke kun diagnosebørn. Det er for eksempel også de vilde børn eller de stille piger, der trækker sig ind i sig selv. Den danske strukturforskrækkelse kan vi med fordel bløde op på.”

Mange danske skoler og børnehaver organiserer sig omkring ustrukturerede miljøer som projektarbejde og ansvar for egen læring. Hvad betyder det for diagnosebørn?

“Hvis barnet selv kan bestemme, om det skal male eller lave en globus eller noget tredje, kan det være rigtig svært for diagnosebørn. Det er ikke, fordi vi skal tilbage til kæft, trit og retning, men i den gamle form for skole var de børns problematikker meget mere skjulte, for de vidste, hvad det handlede om. I dag lever vi i et fuldstændigt hyperkomplekst

samfund, og det afspejler sig i skolen og samfundet. Diagnosebørn trives meget bedre med faste strukturer og rammer.”

Er pædagoger i dag bedre eller dårligere rustet til at opfange tegn på adfærdsforskyrrelser?

“Der har ikke været den store faglige oprustning på grund af besparelser, men der er kommet meget fokus på diagnoser, så pædagoger er dygtige og hurtige til at spotte, hvis et barn udvikler sig anderledes. Og det er meget positivt. En tidlig indsats er helt afgørende for, hvordan et barn klarer sig senere hen. Spørgsmålet er så, hvad vi som samfund gør ved det. Og hvis vi skal lytte til den pædagogiske forskning, får vi mest kvalitet for pengene ved at trække specialpædagogernes viden ind i almenbørnehaven.”